

Національна академія наук України
Інститут історії України
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Академія митної служби України

Шоста міжнародна наукова школа-семінар

ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА

11–12 жовтня 2012 р.
Дніпропетровськ

Тези доповідей

Київ
2012

кову допомогу марганцевою рудою з Донецького басейну. Україна мала великі запаси руди, але у разі її вивозу могли стати українські заводи.

Тільки на кінець квітня 1918 р. майже за всіма пунктами договору про товарообмін з Центральними державами була досягнута згода, у тому числі й щодо цін на товари. Торговельний договір із Центральними державами був підписаний 23 квітня М. Поршем, який очолював відповідну Державну комісію. Тому Центральна Рада не змогла раніше забезпечити регулярні поставки хліба і вивіз продуктів. Але уже з початком весни 1918 р. німецькі та австро-угорські війська почали затримувати продовольчі вантажі, не пропускатися їх до Києва, відправляти у свої держави, вивозити хліб й збіжжя пароплавами через чорноморські порти. В Україну прибули німецькі агенти, які скуповували хліб задешево і намагалися його вивезти.

На засіданні РНМ 3 березня 1918 р. була прийнята ухвала про заборону вивозу без дозволу України продуктів за кордон. Порушники мали каратися конфіскацією майна, трьома місяцями ув'язнення та 3 тисячами крб. штрафу. 18 квітня на засіданні РНМ зазначалось, що дії німецького командування є засобом “тероризації” українського уряду, аби “визискати” Україну в справі збіжжя й товарообміну. Засідання з товарообміну з Центральними державами відбулося в Києві 24 квітня.

29 квітня 1918 р. Центральна Рада і РНМ були повалені в результаті гетьманського перевороту. Однією з його причин було невиконання Українською владою торговельної угоди та переорієнтація німецького військового командування на Павла Скоропадського.

“АЛКОГОЛЬНІ” ПОДАТКИ ЗА ЧАСІВ УНР ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1918 р.)

Гай-Нижник Павло Павлович

*Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса
НАН України*

Один із засобів отримання коштів до державної скарбниці у 1918 р. уряд УНР вбачав у дозволі на продаж коньяку і вина, виробленого з фруктів та ягід. Вільний продаж цих напоїв було заборонено ще царським урядом з початком світової війни, виняток складав лише їхній збут за рецептами у вигляді ліків. 5 квітня 1918 р. виконуючий обов'язки народного міністра фінансів В. Мазуренко та виконуючий обов'язки директора Департаменту

посередніх податків А. Маршинський подали до Ради народних міністрів доповідь, в якій, зокрема зазначалося, що “нині, коли війна уже скінчена й життя переходить на мирне становище, утиснення в продажу кон[ъ]яку, який в багатьох випадках вживається як лікарство, являється не потрібним, а тим самим слід-би було дозволити вільний продаж його”. Справа в тім, що, дозволивши такий вільний продаж цих алкогольних напоїв, держава могла б отримувати зиск шляхом стягування акцизних зборів з продавців не лише вітчизняного виробу, але й з привезеного з-за кордону. Такий досвід існував раніше в Російській імперії, й український Департамент посередніх податків прагнув його використати.

В. Мазуренко виніс пропозиції щодо дозволу продажу коньяку і вина, виготовлених з фруктів та ягід, на порядок денний засідання уряду 13 квітня 1918 р., але лише 17 квітня 1918 р. Рада народних міністрів ухвалила рішення дозволити продаж вказаних напоїв.

Після запровадження податку на коньяк та виноградні вина передбачалося також відновлення скарбової винокурної монополії. Згідно з даними Фінансових палат, ми підраховали, що за перші чотири місяці 1918 р. держава отримала від: загального акцизу зі спирту і вина – 45 345 крб. 33 коп.; зниженого акцизу зі спирту, який відпускався на лакові заводи, – 26 950 крб. 12 коп.; додаткового акцизу з горілчаних виробів – 00 крб.; акцизу зі спирту, який викурюється з винограду і фруктів, – 119 крб. 32 коп.; акцизу з пивоваріння і медоваріння – 225 995 крб. 50 коп.; акцизу з дріжджів – 830 350 крб.; акцизу з виноградних, фруктових, ягідних та родзинкових вин – 1 388 359 крб. 65 коп.; патентного збору – 16 996 крб. 95 коп.; грошових покарань за порушення постанов про збір з напоїв – 8 812 крб. 46 коп.; грошових покарань за знищення або псування контрольних апаратів автоматичних ваг тощо – 1 крб. 28 коп.; збору за утримання акцизного догляду з оцтових та інших заводів, які користувалися акцизним спиртом, – 4 545 крб. Сума, як на ті кризові часи, невелика, тим паче процесі творення нової держави в умовах фінансово-економічних, воєнних та соціально-політичних потреб.

Після повалення Центральної Ради (29 квітня 1918 р.) значну долю прибутків від винокурної (горілчаної) монополії сподівався отримати й гетьманський уряд. Уже 9 травня 1918 р. було ухвалено Закон про дозвіл винокуріння з кормової патоки з травня поточного року. Винокурну монополію було введено 31 липня 1918 р. Рада Міністрів ухвалила також Постанову про надання міністрові фінансів права розпорядження всією чорною годівляною патокою, а 6 серпня її затвердив Гетьман П. Скоропадський. У середині серпня 1918 р. Малою Радою міністрів було ухвалено для впровад-

ження в життя з 1 вересня Законопроект про звільнення від акцизних та митних податків виноградового вина, що привозиться з-за кордону християнськими церквами та монастирями для релігійної мети, а на наступному засіданні Малої Ради міністрів (на початку вересня) було схвалено проект Закону про ревізію скляного посуду, корків та смоли, необхідних для потреб скарбової горілчаної монополії та Законопроект про заснування при Міністерстві фінансів Ради по справах скарбових монополій. Додамо принагідно, що крім цих законопроектів, Малою Радою міністрів було також ухвалено проект Закону про встановлення патентного податку з місць виготовлення й продажу квасу, овочевої води, морсів, штучних мінеральних вод та інших безалкогольних напоїв.

Чи були вищезазначені законопроекти втілені в життя, невідомо, втім реально вступити в дію вони, з огляду на подальші історичні події, напевно не встигли. Тим часом, як згадував П. Скоропадський, державна монополія на винокуріння “почала давати значний дохід”. За кілька місяців на жовтень 1918 р. (включно) прибутки від винокурної монополії склали 87 602 600 крб. Правда, і в цій монополії прибуткові перспективи ще були попереду, адже за бюджетом вони мали б становити 350 900 тис. крб. валового доходу. Відзначаючи в аналізі-рефераті політику уряду, тодішній експерт зазначав, що запровадження винокурної монополії дозволило не лише збільшити державні прибутки, але й “можливість боротися з безпорядочним винокурінням, що набуває в дійсний час у широких розмірах на селі”.

РАДЯНСЬКІ МИТНИКИ ДОБИ “ВОЄННОГО КОМУНІЗМУ” У БОРОТБІ З КОНТРАБАНДОЮ

Архірейський Дмитро Володимирович
Академія митної служби України

Аналіз історіографії, присвяченої проблемам боротьби з контрабандою в СРСР, показує, що повною мірою антиконтрабандна діяльність радянських митників доби “воєнного комунізму” досліджена не була. Ще менш вивченою виявилась боротьба митників з контрабандою на теренах України.

19 грудня 1917 р. з’явилася постанова ВРНГ РСФРР “Про порядок зовнішньої торгівлі”, дія якої спрямовувалася на захист державної монополії на вивезення за кордон хліба. Таким чином, несанкціоноване більшовицьким режимом вивезення хліба за кордон по суті вважалося контрабандою.